

Liturgia Sacra 21 (2015), nr 1, s. 213–227

KAMIL ADAMUS
Opole, UO

MECENAT RODU VON OPPERSDORFFÓW W XVII W.

W drugiej połowie XVI w. Kościół katolicki na Śląsku, poniósł ogromne straty, bowiem tragicznie zmniejszyła się liczba duchowieństwa, zniknęły liczne klasztory, upadły parafie, a świątynie katolickie zostały zmienione na zbory protestanckie¹. Wśród szlachty na terenie księstwa opolsko-raciborskiego przy wierze katolickiej pozostali, oprócz Prószkowskich i Gaszyninów, tylko Oppersdorffowie². Protoplastą śląskich Oppersdorffów był rycerz Jan z Ebersteinu przybyły ze Szwajcarii³. Pierwszą siedzibą rodową Oppersdorffów na Śląsku została Gać, a kolejną Głogówek.

Rodzina von Oppersdorffów prowadziła na szeroką skalę zakrojoną politykę *cuius regio eius religio*. Do głównych celów tej polityki wpisywały się licznie realizowane fundacje architektoniczne i personalne na terenie Głogówka.

Pierwszą fundacją architektoniczną o charakterze kontrreformacyjnym był Domek Loretański wzniesiony w 1630 r. przez Jana Jerzego III von Oppersdorffa, stanowiący replikę domu Świętej Rodziny z Nazaretu⁴. Był on wielkim czcicielem Matki Bożej. Już w czasie studiów w kolegium jezuickim zapisał się do Sodalicji

¹ J. MANDZIUK, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, t. II, Warszawa 1995, s. 53.

² E. CHOJECKA, J. GORZELIK, I. KOZINA, *Historia sztuki Górnego Śląska*, w: J. BAHLCKE, D. GAWERCKI, R. KACZMAREK (red.), *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*, Gliwice 2011, s. 347–348.

³ R. SĘKOWSKI, *Herbarz szlachty śląskiej*, t. VI, Katowice 2008, s. 54.

⁴ P. MRAS, *Domek Loretański w Głogówku*, „Roczniki Sztuki Śląskiej” 14 (1986), s. 140; T. CHRZANOWSKI, M. KORNECKI, *Sztuka Śląska Opolskiego od średniowiecza do końca w. XIX*, Kraków 1974, s. 232.

Mariańskiej. Hrabia niejednokrotnie pielgrzymował do wielu sanktuariów maryjnych na terenie Austrii i Włoch. Kiedy Jerzy III skończył studia, odwiedził Loreto (22 kwietnia 1610 r., 18 listopada 1615 r. oraz przed ukończeniem budowy kaplicy w Głogówku w 1630 r.), gdzie własnoręcznie dokonywał pomiarów Świętego Domku, a także wykonał rysunki, które posłużyły mu do wykonania wiernej kopii oryginału Domu Loretańskiego⁵.

W trakcie zmagania wyznaniowych podczas wojny trzydziestoletniej Domek Loretański przybrał nowe znaczenie. Po tryumfie wojsk katolickich nad wojskiem protestanckim pod Białą Górą w 1620 r. zaczęły powszechnie powstawać naśladownictwa Domku, stanowiąc wyrazy wdzięczności względem Maryi, uważanej za obrończynię wiary.

Dzięki zabiegom Jerzego III von Oppersdorffa, podczas zmagania militarnych wojny trzydziestoletniej powstała pierwsza śląska kopia Domku Loretańskiego w Głogówku⁶. Nie bez powodu wybudowano go w dawanej głogóweckiej świątyni franciszkańskiej, która od 1556 r. przez kilkadziesiąt lat wykorzystywana była przez protestantów. Kościół ten, odzyskany z rąk luterańskich i poświęcony kultowi maryjnemu, miał charakter pomnika tryumfu nad herezją⁷. Pierwsza *Santa Casa* na Śląsku była również symbolem rekatalizacji kolejnego kraju monarchii habsburskiej⁸.

Uroczystej konsekracji Domku Loretańskiego, jak i częściowo odbudowanego kościoła, dokonał 7 grudnia 1630 r. biskup wrocławski Jan Baltazar von Liesch⁹. Kaplica początkowo znajdowała się poza kościołem i umiejscowiona była w klasztornym wirydarzu. Domek nie był wtedy jeszcze w pełni ukończony. Prace nad budową przerwał w 1632 r. najazd wojsk saskich na Głogówek pod dowództwem kapitana Jarotzkyego, który nie ominął również kościoła i klasztoru franciszkanów¹⁰. Dopiero podczas odbudowy po najeździe saskim w 1636 r. Domek Loretański został włączony w obręb rozbudowującej się świątyni franciszkanów¹¹. Jerzy III jeszcze

⁵ T. KONIETZNY, *Die Loretokapelle in der Klosterkirche zu Ober-glogau*, w: TENŻE, *Bausteine zur oberschlesischen Landeskunde*, H.-L. Abmeier (wyd.), Berlin 1997, s. 126–127 (dalej: TKB); K. KALINOWSKI, *Architektura barokowa na Śląsku w drugiej połowie XVII w.*, Wrocław – Warszawa 1974, s. 104.

⁶ B. CZECHOWICZ, *Niektóre aspekty pobożności maryjnej i kultu św. Jana Nepomucena na Śląsku i terenach ościennych w XVII i XVIII wieku*, w: D. DOLAŃSKI (red.), *Religijność na polskich pograniczach w XVI–XVIII wieku*, Zielona Góra 2005, s. 66.

⁷ J. GORZELIK, *Wątki polityczne w sztuce górnośląskiego baroku. Od Białej Góry do wybuchu wojen śląskich (1620–1740)*, w: E. CHOJECKA (red.), *Sztuka Górnego Śląska na przecięciu dróg europejskich i regionalnych*, Katowice 1999, s. 73; B. CZECHOWICZ, *Domki Loretańskie na Śląsku*, RTSO 14 (1993), s. 257.

⁸ MRAS, *Domek Loretański w Głogówku*, s. 141.

⁹ H. SCHNURPFEL, *Geschichte und Beschreibung der Stad Ober-Glogau in Oberschlesien*, Ober-Glogau 1860, s. 163.

¹⁰ P. SKOTNIK, *Die Minoriten in Obergloau*, w: J. STRECKE, P. KNÖTEL (red.), *Festschrift zur 700-Jahrfeier der Stadt Oberglogau: 1275–1925*, Oberglogau 1925 (dalej: FSJSO), s. 2.

¹¹ B. KLIMCZYK, *Domek Loretański w Głogówku fundacji Jerzego Oppersdorffa na tle podobnych budowli sakralnych w Europie*, w: K. KRAWIEC-ZŁOTKOWSKA (red.), *Rzeczpospolita domów*, t. III: *Domy Boże*, Słupsk 2012, s. 599.

w 1638 r. ustalił odpowiedni budżet i zobowiązał gwardiana, aby na ołtarzu w Loreto paliło się sześć świec.

Ambicją Jerzego III było stworzenie w Głogówku ośrodka pielgrzymkowego, promieniującego na cały Górny Śląsk¹². Temu celowi miał służyć wydany w 1636 r. w drukarni zamkowej przewodnik-modlitewnik *Manusculum Domus Lauretanae Glogoviensis*¹³. W 1629 r., jeszcze w trakcie budowy, Jerzy III zwrócił się z prośbą do Stolicy Apostolskiej o nadanie głogóweckiej kaplicy prawa nabywania odpustu zupełnego. Z powodu braku odpowiedniej liczby kapłanów odpust został przyznany na okres 7 lat z możliwością odnowienia przywileju, co uczynił w 1671 r. Franciszek Euzebiusz Oppersdorff, uzyskując wieczysty przywilej odpustowy¹⁴.

W XVII w. do Domku Loretańskiego w Głogówku przybywały licznie zorganizowane pielgrzymki. Pamiętną była ta, którą 13 września 1649 r. poprowadził z Nysy biskup pomocniczy wrocławski Johann Balthasar Liesch von Hornau¹⁵. W pielgrzymce tej wzięło udział około 2000 pątników. W uroczystość Narodzenia NMP corocznie przybywali z pielgrzymką do Domku Loretańskiego mieszkańcy Prudnika, którzy złożyli taki ślub w podzięce za uwolnienie miasta od zarazy w 1633 r.¹⁶

Dokładnie nie wiemy, jak pierwotnie wyglądał Domek Loretański w Głogówku, czy jego ściany były pokryte obrazami, czy były gładkie. Krótkiej informacji o kaplicy dostarcza nam „atlas maryjny” autorstwa W. Gumpenberga, który relacjonuje:

Hrabia Jerzy III w roku 1630 wznosił w kościele przewielebnych ojców franciszkanów kaplicę posiadającą wymiary Domku Loretańskiego, czczonego przez wielkie rzesze pielgrzymów. Są w nim rzeczy cudowne i bogate; sprzęty są ze szczerzego srebra; liczne lampy ozdobne oraz ściany zdobione srebrem i tkaninami oraz cudownymi figurkami. Najcudowniejsza i najgodniejsza jest w Domku tablica srebrna, ufundowana przez Zygmunta III, króla polskiego z podziękowaniem za otrzymane łaski, zawieszona na ścianie¹⁷.

Opis ten nie informuje nas, jak wyglądała elewacja głogóweckiego Loreta. Nie wiadomo także, czy ogromny pożar miasta w 1765 r. miał wpływ na zniszczenia kaplicy. Faktem jest, że dzisiejszy wystrój Domek Loretański w Głogówku otrzymał ok. 1780 r. dzięki polichromiom ściennym Sebastiniego, który ozdobił go na zlecenie Henryka Ferdynanda von Oppersdorffa¹⁸.

¹² CZECHOWICZ, *Domki Loretańskie*, s. 257.

¹³ T. KONIETZNY, *Die Schlossbucherei von Oberglogau*, TKB, s. 106; MRAS, *Domek Loretański w Głogówku*, s. 141.

¹⁴ A. ZAWIERCIAN, *Domek Loretański w Głogówku*, Kraków 1970, s. 20.

¹⁵ J. STRECKE, *Oberglogau als Wallfahrtsort*, FSJSO, s. 9.

¹⁶ *Tamże*.

¹⁷ G. GUMPENBERG, *Atlas Marianus, quo sanctae Dei genitricis Mariae imaginum miraculo. Sarum origines duodecim historiarum centuijs explicantur*, Monachii 1672, https://play.google.com/store/books/details/Guilielmus_Gumpenberg_Atlas_Marianus_quo_sanctae_?id=k-9VAAAACAAJ, tłum. K. Adamus, s. 616 (10.10.2013).

¹⁸ T. CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, Wrocław 1977, s. 102.

Kaplica jest jednoprzestrzenna, założona na rzucie prostokąta; murowana z cegły o nieregularnych grubościach ścian, nakryta sklepieniem kolebkowym¹⁹. Jej wymiary to 903 x 410 x 430 (dł., szer., wys.)²⁰. We wnętrzu panuje atmosfera mroku i tajemnicy. Tak jak w oryginalnym Loreto po pożarze, tak i tu na dekorację składają się powtórzone w tym wnętrzu fragmenty malowideł, które ocalały od ognia²¹. W środku w części północnej domku umiejscowiona jest mensa ołtarzowa, a przy niej skarbona, przy której chłopci składali w ofierze masło na oświetlenie wnętrza²².

Za mensą krata dzieli pomieszczenie na dwie części. W pierwszej części przed kartą mieści się pokój upamiętniający Zwiastowanie²³. W części za kartą znajduje się pomieszczenie nazywane „Kuchnia Matki Bożej” (*Sacra Camion*). Obecnie znajduje się tu figura Matki Bożej z Dzieciątkiem o ciemnym obliczu, wykonana z drzewa hebanowego w wysokości ok. 1 m, która jest kopią oryginału²⁴. Nad figurą znajduje się Duch Święty w postaci gołębiczy, a wyżej, w zwieńczeniu — postać Boga Ojca. Po bokach dwa putta trzymają gorejące serca, symbole Niepokalanego Poczęcia²⁵.

Zewnętrzne ściany kaplicy pokrywają freski Sebastiniego, które wzorowane są na dekoracji *Santa Casa* w Loreto, choć program ikonograficzny odbiega nieznacznie od przedstawień na oryginale²⁶, gdzie cykl rozpoczyna się sceną narodzin Maryi, a kończy przedstawieniem przeniesienia jej domku. W Głogówku natomiast rozpoczyna się od sceny Zwiastowania Maryi, a zamyka się przeniesieniem domku — podobnie jak w Loreto.

Kompozycja malarska bazuje na schemacie podziałów pilastrowych, pomiędzy którymi znajdują się w dwóch strefach nisze: u dołu z postaciami stojących proroków, a u góry z popiersiami sybill²⁷. Poza tym pośrodku każdej ze ścian znajdują się sceny przedstawiające dzieciństwo Jezusa i dzieje Domku Loretańskiego. Całość dopełniają ornamenty rokokowe, jak: rocaille, wazony, kwiaty i girlandy²⁸.

Nad mensą ołtarza Zwiastowania znajduje się zakratowane okno, przez które miał przyjść archanioł Gabriel²⁹. Nad nim wisi obraz olejny, przedstawiający scenę Zwiastowania pędzla Sebastiniego. Oprócz tego ścianę południową zdobią po bo-

---

¹⁹ MRAS, *Domek Loretański w Głogówku*, s. 141–142.

²⁰ *Tamże*, s. 143.

²¹ S. BARCIK, *Sanktuarium Loretańskie w Głogówku*, Malnia 1995, s. 9.

²² CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 102.

²³ KLIMCZYK, *Domek Loretański w Głogówku*, s. 599.

²⁴ *Tamże*.

²⁵ MRAS, *Domek Loretański w Głogówku*, s. 143.

²⁶ A. DEVOSGES CUBER, *Polichromia Domku Loretańskiego w Głogówku*, w: M. CUBER, A. DEVOSGES CUBER (red.), *Rocznik Głogówecki portret 2001*, nr 1, Głogówek 2001 (dalej: RG), s. 100.

²⁷ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 103.

²⁸ DEVOSGES CUBER, *Polichromia Domku*, s. 103.

²⁹ MRAS, *Domek Loretański w Głogówku*, s. 143.

kach postaci proroków: Jeremiasza i Ezechiela oraz popiersie sybilli cymeriańskiej i erytrejskiej, którzy przepowiedzieli tajemnicę Zwiastowania Maryi Pannie³⁰. Elewacje zachodnią Domku Loretańskiego w Głogówku przyozdabiają postacie proroków: Amosa, Daniela i Izajasza oraz sybille: hellesponcka, tyburtyńska i frygijska³¹. W centralnej części namalowane są sceny Narodzenia i Obrzezania Dzieciątka³². Fasadę wschodnią zdobią postacie proroków: Malachiasza, Dawida i Zachariasza oraz sybille z Persji, Kume i Erytrei. Środkową część wypełniają sceny Pokłonu Trzech Króli i Ofiarowania Jezusa w świątyni³³. W konsekwencji, na ścianie północnej w środku znajduje się duża kompozycja kończąca cykl, związana z cudownym przeniesieniem świętego Domku do Włoch³⁴. W górnej partii tego przedstawienia widać aniołów unoszących domek, na którego dachu siedzi Madonna z Dzieciątkiem, a poniżej w bogatym krajobrazie odgrywiają się sceny napadu opryszków na pielgrzymkę oraz kłótnia dwóch braci o posiadanie Domku, który pojawił się na ziemi dzielącej ich pola³⁵. Po bokach umiejscowione są postacie proroków: Mojżesza i Balaama, a także wycięte z desek i polichromowe popiersia sybilli: samijskiej i kumacejskiej. Polichromia kaplicy loretańskiej w Głogówku jest ściśle związana z pierwotną wymową kontrreformacyjną, jaką posiadały sanktuaria, które przywróciły odrzucony przez protestantyzm kult maryjny³⁶.

Kolejnym obiektem sakralnym ufundowanym przez Jerzego III von Oppersdorffa jest wzniesiony w 1634 r. Boży Grób³⁷. Już w średniowieczu rozpowszechnił się w Europie zwyczaj budowania kaplic naśladujących wyglądem Grób Pański w Jerozolimie³⁸. Ruch ten został zahamowany wskutek wojen religijnych wywołanych reformacją. Po raz kolejny ożywił się po dokonaniu reformy trydenckiej.

Hrabia Jerzy III von Oppersdorff w cztery lata po wybudowaniu wiernej kopii Domku Loretańskiego postanowił ufundować kolejną kaplicę, tym razem kopię Bożego Grobu — jako wyraz odrodzonej kontrreformacji³⁹. Kaplica w momencie

³⁰ U. JANICKA-KRZYWDA, *Atrybut – patron – symbol, czyli co o świętych i błogosławionych powinien wiedzieć przewodniki*, Kraków 1987, s. 10–16; DEVOSGES CUBER, *Polichromia Domku*, s. 102.

³¹ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 103.

³² I. PŁAZAK, *Działalność artystyczna Franciszka Antoniego Sebastianiego na Górnym Śląsku*, Bytom 1967, s. 50; MRAS, *Domek Loretański w Głogówku*, s. 145.

³³ DEVOSGES CUBER, *Polichromia Domku*, s. 102; PŁAZAK, *Działalność artystyczna Franciszka Antoniego Sebastianiego na Górnym Śląsku*, s. 145.

³⁴ *Tamże*.

³⁵ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 105.

³⁶ DEVOSGES CUBER, *Polichromia Domku*, s. 104.

³⁷ J. HARASIMOWICZ, *Funkcje katolickiego mecenatu artystycznego na Śląsku w dobie reformacji i „Odnowy Trydenckiej” Kościoła*, SKHS 41 (1986), nr 4, s. 578; CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 123.

³⁸ T. KONIETZNY, *Das Heilige Grab in Oberglogau*, TKB, s. 112; F. MRÓZ, *Sanktuaria i kaplice Bożego Grobu w Polsce*, „Peregrinus Cracoviensis” (2000), z. 8, s. 79–80.

³⁹ STRECKE, *Oberglogau als*, s. 9; MRÓZ, *Sanktuaria i kaplice Bożego Grobu w Polsce*, s. 103.

powstania była najwierniejszą kopią jerozolimskiego pierwowzoru na terenach niemieckich⁴⁰. Wskutek częstych pożarów, jakie dotykały miasto, kaplica była trzykrotnie przebudowywana. W 1714 r. została odnowiona, wtedy to zmieniono jej fasadę zakończoną szczytem wolutowym⁴¹. Następnie w 1822 r., po kolejnym spaleniu się kaplicy, została ona na nowo odbudowana, jednakże nie odtworzono już kopulastego zwieńczenia wieżyczki, która była naśladownictwem jerozolimskiego pierwowzoru. W taki sposób obiekt w znacznej mierze utracił swoje cechy pierwotne⁴². Obecny wygląd repliki Grobu Pańskiego zawdzięcza przebudowie z 1985 r.

Kaplica zrealizowana jest na rzucie prostokąta zamkniętego pięciobocznie od strony zachodniej; barokowa z elementami neogotyckimi⁴³. Dach budowli jest siodłowy, kryty blachą miedzianą. Na zewnątrz zamknięcie wieńczą nadwieszane ostrołukowe arkadki, na których widoczne są ślady sgraffitowej dekoracji o motywach rozet⁴⁴. Kaplica ma wymiary 8 x 10 m⁴⁵. Z ul. Zamkowej przechodzi się przez bramę w murze zamkowym na dziedziniec, podobnie jak w Jerozolimie. Zanim przekroczymy przedsionek i kaplicę aniołów, na zewnętrznej ścianie, z prawej strony w pobliżu drzwi, znajdujemy kwadrat symbolizujący pięć ran Chrystusa⁴⁶. Wewnątrz znajdują się dwa małe pomieszczenia, mające żaglaste sklepienie jeszcze z czasów odbudowy w 1822 r.⁴⁷ Pierwsze pomieszczenie jest znacznie obszerniejsze, ma charakter kaplicy. Znajdują się tutaj imitacje narzędzi związanych z męką Pańską, a pośrodku posadzki umiejscowiony jest kamień przywieziony z Ziemi Świętej⁴⁸. W ścianie naprzeciw wejścia znajduje się nisza prowadząca do drugiego pomieszczenia, stanowiącego komorę grobową. Aby się do niej dostać, trzeba być na kolanach⁴⁹. Komora grobowa kaplicy w Głogówku jest zbudowana na planie kwadratu. Właściwy Boży Grób, identycznie jak w Jerozolimie, umiejscowiony jest w ścianie północnej. Tutaj również znajduje się barokowa rzeźba Chrystusa w grobie⁵⁰.

Następnym pomnikiem, wystawionym przez Jerzego III von Oppersdorffa, była drewniana kaplica na Glinianej Górze, której dzieje sięgają 1628 r. Jerzy von Oppersdorff pozyskał nakaz cesarski, który zobowiązał ewangelików przejść na kato-

⁴⁰ J. GORZELIK, *Między Rzymem a Wittenbergą i Genewą (1526–1660)*, w: E. CHOJECKA (red.), *Sztuka Górnego Śląska*, Katowice 2004, s. 110.

⁴¹ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 123.

⁴² *Tamże*.

⁴³ MRÓZ, *Sanktuaria i kaplice Bożego Grobu w Polsce*, s. 103.

⁴⁴ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 124.

⁴⁵ KONIETZNY, *Das Heilige*, s. 113.

⁴⁶ G. HAUPTSTOCK, *Z dziejów Głogówka*, Głogówek 2009, s. 127.

⁴⁷ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 123.

⁴⁸ MRÓZ, *Sanktuaria i kaplice Bożego Grobu w Polsce*, s. 103.

⁴⁹ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 123.

⁵⁰ B. GRZEGORCZYK, *Jan Jerzy III Oppersdorf — żywot i dokonania*, RG, Głogówek 2001, s. 65.

licyzm albo opuścić miasto. W czwartą niedzielę po Wielkanocy 1628 r. ewangelicy opuścili miasto. Udali się oni przez Wierzch w kierunku Prudnika⁵¹. Mieli nadzieję, że tam znajdą schronienie. Dotarli na Glinianą Górę, zatrzymali się, aby odpocząć i ostatni raz spojrzeć na panoramę rodzinnego Głogówka. Jako że był to rok jubileuszowy, z miasta również wyruszyła pielgrzymka pątników do Nysy⁵². Wtedy to protestanci zobaczyli i usłyszeli nadchodzących od strony Wierzchu pielgrzymów, którzy wracali z Nysy. Procesja zatrzymała się. Jej uczestnicy nic nie wiedzieli o wyłączeniu. Radość z ponownego spotkania krewnych i znajomych sprawiła, że u wygnanych zwyciężyła miłość do ojczyzny. Ewangelicy wyciągnęli rękę w geście pokoju do katolików i zgodnie wszyscy razem wkroczyli do miasta, śpiewając *Te Deum laudamus*⁵³. Wówczas Głogówek ponownie był w pełni jednej wiary. Ta jedność w wierze została w następnym roku ustanowiona i zatwierdzona przez konstytucję religijną⁵⁴.

Dziesięć lat po tym wydarzeniu, w 1638 r., hrabia postawił tam kościółek wotywny pw. *Maria Del Gratia* — Matki Bożej Łaskawej⁵⁵. 19 października 1643 r. kościółek został zniszczony przez stacjonujące w okolicach Głogówka wojska szwedzkie pod dowództwem Torstenson⁵⁶. Kościół został odbudowany w 1687 r. przez hrabiego Franciszka Euzebiusza — syna Jerzego III. Drewniany kościół został zastąpiony mурowaną świątynią w 1779 r. — za rządów Henryka Ferdynanda Oppersdorffa⁵⁷. Po wybudowaniu nowego kościoła jego wnętrze tego samego roku zostało ozdobione rokokową polichromią Sebastiniego. Polichromia ogranicza się tutaj do iluzjonistycznego retabulum ołtarzowego na zachodniej ścianie. W centrum niego znajdował się obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, zwany też Matką Bożą Wspomożenia Wiernych (*Maria Hilf* lub Matką Bożą Passawską), powszechnie czczoną na Śląsku⁵⁸. Po prawej i lewej stronie ołtarza znajdują się postacie św. Joachima i św. Anny⁵⁹. W czasie II wojny światowej kościół znacznie ucierpiał, gdyż przepadła duża część jego wyposażenia. Obiekt odnowiono w 1950 r., jednak dzieło Sebastiniego zostało prawie w pełni zamalowane⁶⁰. Sklepienie kaplicy jest kolebkowo-krzyżowe, podtrzymane na gurtach (łukach przyporowych) i pilastrach (słupach przyporowych).

⁵¹ SCHNURPFEL, *Geschichte und Beschreibung der Stad Ober-Glogau in Oberschlesien*, s. 82.

⁵² T. KONIETZNY, *Das Lehmburg-Kirchel bei Oberglogau*, TKB, s. 129.

⁵³ SCHNURPFEL, *Geschichte und Beschreibung der Stad Ober-Glogau in Oberschlesien*, s. 87.

⁵⁴ *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Kreis Neustadt*, w: E. GABER (wyd.), CodSil, t. XXXIII, Breslau 1928, nr 48, s. 112.

⁵⁵ D. MICHAŁKÓW, *Kościół na Glinianej Górze pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny*, RG, Głogówek 2002, s. 94.

⁵⁶ KONIETZNY, *Das Lehmburg*, s. 131.

⁵⁷ *Tamże*, s. 182.

⁵⁸ GORZELIK, *Między*, s. 110.

⁵⁹ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 184.

⁶⁰ PŁAZAK, *Działalność artystyczna Franciszka Antoniego Sebastiniego na Górnym Śląsku*, s. 52.

Kolejnym darem Jerzego III dla katolickich mieszkańców miasta był dzwon Ósmej Godziny. Jego fundację trzeba wiązać z szalejącą epidemią dżumy, która zdziesiątkowała mieszkańców Głogówka. W 1643 r. panująca zaraza pochłonęła w mieście i na przedmieściach ok. 500 osób⁶¹. Ciała ofiar epidemii zostały pochowane na zboczu, po wschodniej stronie wieży wodnej, wybudowanej w 1597 r. przez Jerzego II Oppersdorffa — na tzw. „polach dżumowych”. Po tych wydarzeniach mieszkańcy Oraczy oraz przedmieści poprosili scholastyka Albina z głogóweckiej kolegiaty, aby w poniedziałki, środy i soboty każdego tygodnia odprawiał Msze św. w intencji zmarłych w kaplicy na nowym cmentarzu⁶². Prałat poszerzył zakres swoich obowiązków i niebawem w kaplicy cmentarnej w niedziele oraz święta odprawiał przy licznych udziałem wiernych nieszpory z modlitwami za zmarłych.

Jerzy III widząc jeszcze większą potrzebę modlitwy za zmarłych i jednocześnie rozpowszechnienie pamięci modlitewnej na pozostałych mieszkańców miasta, postanowił poczynić starania o pozyskanie dużego dzwonu, którego dźwięk wzywałby do modlitwy za dusze zmarłych⁶³.

Odpowiedni dzwon znalazł się w Ziębicach o ciężarze ponad 2 ton (43 cetnarów)⁶⁴. Ziębice, tak jak większość miast na Śląsku, po wojnie trzydziestoletniej były zrujnowane. Kontrybucje szwedzkie spowodowały, że mieszkańcy żyli w biedzie. Dlatego rada miejska 1 lipca 1649 r. za zgodą kurii biskupiej sprzedała hrabiemu Jerzemu III von Oppersdorffowi dzwon za 5651 guldenów⁶⁵.

Zakupiony dzwon został na wieży rozbity, a następnie przetransportowany do Nysy na trzech wozach do ludwisarni. Tutaj także odlano dzwon o imieniu Jan, który ważył 78 cetnarów (3900 kg)⁶⁶. Nowo odlany dzwon zdecydowano się zawiesić w świeżo budowanej wieży. Już podczas odbudowy zniszczonego kościoła klasztornego po wojnie trzydziestoletniej została przedłużona nawa główna tego kościoła w kierunku zachodnim oraz położone fundamenty pod wieżę – dzwonnice. Pozostałą nadbudowę wieży rozpoczęto w 1649 r., które w 1650 r. ukończono. Ponieważ nie włączono jej do kościoła klasztornego, lecz do majorackiego zamku, nazywano ją wieżą majoracką⁶⁷. Po starannych zabiegach dzwon przywieziono do Głogówka 12 lipca 1650 r. i po nieudanej próbie jego zawieszenia (zerwały się dwa uchwyty) powrócił do Nysy do ponownego odlania⁶⁸.

---

⁶¹ G. HAUPSTSTOCK, *300 lat kościoła św. Krzyża w Głogówku*, Głogówek 2005, s. 12.

⁶² *Tamże*.

⁶³ A. SZYNDZIELORZ, *Historia Dzwonu Ósmej Godziny z kościoła klasztornego w Głogówku*, RG, Głogówek 2001, s. 83.

⁶⁴ *Tamże*, s. 84.

⁶⁵ *Tamże*.

⁶⁶ SCHNURPFEL, *Geschichte und Beschreibung der Stad Ober-Glogau in Oberschlesien*, s. 168.

⁶⁷ SZYNDZIELORZ, *Historia Dzwonu*, s. 86.

⁶⁸ J. PREISNER, G. HAUPSTOCK, *Geschichte der Stadt Oberglogau*, Menden 2005, s. 224.

24 lipca 1650 r. Jerzy III wydał dokument regulujący użytkowanie dzwonu, który mówił, że dzwon ma bić:

Każdego dnia o ósmej rano [dlatego też jego nazwa: dzwon Ósmej Godziny] za wszystkich, którzy umierają w danym dniu; w czasie burz lub klęsk żywiołowych [jego dźwięk ma wzywać ludzi do modlitwy, która zapobiegłaby nieszczęściu]; w czasie Wielkanocy; w czwartą niedzielę po Wielkanocy [*Cantate*] na procesję do kaplicy Matki Bożej na Glinianą Górkę; podczas procesji Bożego Ciała; w czasie pogrzebów członków rodziny hrabiowskiej⁶⁹.

Ponadto hrabia Jerzy III zobowiązał się do obsługi dzwonu zatrudnić siedmioosobową służbę miejskiego browaru. Za te usługi rocznie wyznaczył 23 korce zboża, 6 korców jęczmienia oraz 5 korców gryki⁷⁰.

Kolejne, już szczęśliwe zawieszenie dzwonu Ósmej Godziny odbyło się bardzo uroczyście 24 października 1650 r.⁷¹

W rocznikach jezuitów jest wzmianka, że codzienne nawoływanie dzwonu do modlitwy było bardzo skuteczne. Już przy pierwszym jego uderzeniu każdy, gdziekolwiek się znajdował — w domu, czy na ulicy, padał na kolana, by się modlić, by Bóg wszystkich, którzy w tym dniu umrzeć mają, przyjął do siebie. Szczególnie w dni targowe rynek i ulice pełne były klęczących⁷². Jerzy III ubiegał się o udzielenie odpustu zupełnego tym zmarłym, za których w czasie dzwonienia modlono się. Zwrócił się z tą sprawą do prowincjała franciszkanów Corneliusa Ottweilera. W odpowiedzi przysłał on list, w którym było napisane, że wyśle delegata, o. Johanna, a ten rozstrzygnie sprawę na miejscu⁷³. Nie jest pewny wynik tych konwokacji, jednak w miejscowym modlitewniku istniała informacja, że za odmówioną modlitwę za zmarłych Pius IX udzielał na 100 dni odpustu⁷⁴.

Dalsze dzieje dzwonu były burzliwe. W 1765 r. Głogówek nawiedził wielki pożar, który zniszczył wiele domów, powodując liczne szkody, w tym także został uszkodzony dzwon. Na polecenie Henryka Ferdynanda von Oppersdorffa został on na nowo odlany pod koniec 1780 r. w Opawie przez Franza Xavera Starka⁷⁵. Wążący 80 cetnarów (4160 kg) dzwon w drogę powrotną do Głogówka przebył na specjalnie skonstruowanych saniach przy pomocy 24 zmieniających się — po 12 — koni⁷⁶.

⁶⁹ CodSil, t. XXXIII, nr 55, s. 113, tłum. K. Adamus.

⁷⁰ *Tamże*.

⁷¹ SZYNDZIELORZ, *Historia Dzwonu*, s. 86.

⁷² *Tamże*.

⁷³ *Tamże*.

⁷⁴ L. SCHALL, *Gebet- und Gesangbuch für die katholische Pfarrgemeinde Oberglogau*, Oberglogau 1934, s. 111.

⁷⁵ SCHNURPFEL, *Geschichte und Beschreibung der Stad Ober-Glogau in Oberschlesien*, s. 169; W. KRAUSE, *Grundriss eines Lexikons Bildender Künstler und Kunsthandwerker in Oberschlesien*, t. II, Oppeln 1935, s. 30.

⁷⁶ SCHNURPFEL, *Geschichte und Beschreibung der Stad Ober-Glogau in Oberschlesien*, s. 169.

Następnie po niewielkich uszkodzeniach dzwon Ósmej Godziny został jeszcze raz odlany w 1807 r., a ciężar zwiększył się do 4,5 tony. Mierzy 193 cm, dzwoni w tonie *B*⁷⁷. Na płaszczu dzwonu widnieje medalion z przedstawieniem Matki Bożej z Dzieciątkiem na ramieniu oraz postaci świętych patronów rodziny hrabiowskiej: św. Jana Ewangelisty, św. Kandyda i św. Karola Boromeusza. W 1872 r. uległa częściowemu zawaleniu wieża, na szczęście dzwon uchował się w całości⁷⁸.

5 maja 1942 r. dzwon został zdjęty i wywieziony w głąb Niemiec, z przeznaczeniem przez nazistów na cele zbrojeniowe⁷⁹. Po zakończeniu działań wojennych został odnaleziony na składowisku dzwonów w Hamburgu przez hrabiego Wilhelma von Oppersdorffa. Następnie w marcu 1949 r. hrabia sprowadził go do Fuldy i tam został umieszczony w jednej z wież katedralnych⁸⁰. Z okazji 1250 rocznicy powstania klasztoru w Fuldzie kapituła katedralna zakupiła 5 nowych dzwonów. Głogówecki dzwon ściągnięto w 1994 r. i zabezpieczono⁸¹. Dzięki staraniom wielu ludzi, dzwon powrócił 6 czerwca 2001 r. do kościoła oo. Franciszkanów w Głogówku. Został ponownie poświęcony 23 czerwca 2001 r. i zamontowany na swoim dawnym miejscu w wieży majorackiej⁸².

Ostatnią fundacją Jerzego III von Oppersdorffa, była kaplica św. Antoniego w kościele Franciszkanów. Była to manifestacja, która propagowała kult świętych, odrzucony przez protestantów.

Po kolejnym spustoszeniu kościoła i klasztoru Franciszkanów w 1643 r. przez wojska szwedzkie, hrabia Jerzy III ponownie podjął się odbudowy świątyni. Kaplica św. Antoniego powstała jako spełnienie ślubów złożonych przez hrabiego podczas ciężkiej choroby⁸³. Hrabia przysiągł, że jak tylko wyzdrowieje, to w Głogówku wybuduje kaplicę św. Antoniego z Padwy. Jerzy III swojej obietnicy dotrzymał i 28 stycznia 1651 r. rozpoczął budowę⁸⁴. Projektantem i budowniczym kaplicy został Piotr Schüller z Ołomuńca⁸⁵. W umowie zapisano, że mistrz wykaże się najwyższym kunsztem, postara się sprostać wszystkim wymaganiom i żądaniom fundatora⁸⁶.

Końca budowy nie doczekał się hrabia Jerzy III, umierając 16 maja 1651 r. Inicjatywę budowy kaplicy przejął po nim jego syn, Franciszek Euzebiusz. 5 czerwca

⁷⁷ *Pudełko dzwony XIX/87*, Archiwum Parafialne w Głogówku.

⁷⁸ SCHNURPFEL, *Geschichte und Beschreibung der Stad Ober-Glogau in Oberschlesien*, s. 169.

⁷⁹ HAUPSTSTOCK, *Z dziejów Głogówka*, s. 140.

⁸⁰ SZYNDZIELORZ, *Historia Dzwonu*, s. 87.

⁸¹ H. MŁYNARSKA, *Sanktuarium Matki Bożej Loretańskiej*, Głogówek, s. 17.

⁸² *Tamże*.

⁸³ GORZELIK, *Między*, s. 109.

⁸⁴ T. KONIETZNY, *Die Antoniuskapelle*, TKB, s. 124.

⁸⁵ M. KORNECKI, *Dzieje sztuki regionu prudnickiego*, w: W. LESIUK (red.), *Ziemia prudnicka. Dzieje, gospodarka, kultura*, Opole 1978, s. 484; GORZELIK, *Między*, s. 109.

⁸⁶ KONIETZNY, *Die Antonius*, s. 124.

1651 r. kaplica była gotowa. Uroczystego poświęcenie kaplicy pw. św. Antoniego dokonał biskup pomocniczy wrocławski Jan Baltazar Liesch 26 grudnia 1651 r.⁸⁷

Hrabia Jerzy III postarał się w 1651 r. o sprowadzenie do nowo budowanej kaplicy relikwii świętych hostii z kościoła Joannitów w Strzegomiu, niesprofanowanych przez protestantów podczas wojny trzydziestoletniej⁸⁸. W odpowiedzi za krzewienie i strzeżenie wiary katolickiej na Śląsku Jerzy III otrzymał 24 kwietnia 1651 r. od proboszcza parafii św. Piotra i św. Pawła w Strzegomiu Georga Benedikta Steinera jedną Hostię⁸⁹. Święta Hostia dotarła do miasta 2 maja 1651 r. — na zebranie kapituły kolegiackiej przy kościele św. Bartłomieja i tam pozostała do poświęcenia kaplicy w kościele klasztorным⁹⁰. Po tej uroczystości umieszczono ją w złotym cyborium z elementami kryształu nad wejściem do kaplicy⁹¹.

Wejście do kaplicy św. Antoniego poprzedza przedsionek o sklepieniu kolebkowym, ponad którym znajduje się niewielka loża otwarta do transportu półkolistą arkadą⁹², wewnątrz kwadratowa, na zewnątrz o ściętych narożnikach. Nakryta jest sześciopopolową kopułą z gurtami, wsparta na wysokim tamburze o podziałach uproszczonymi pilastrami. Pendentywy spływają na wydatne występy murów w narożnikach. Pod gzymsem tamburu widnieją napis fundacyjny oraz data budowy⁹³. Wejście do kaplicy z transeptu zamknięte jest półkoliście, w kamiennym obramowaniu, z kluczem w kształcie muszli i płaskorzeźbą dekoracyjną węgarów o motywach roślinnych, ponad nim kartusz inskrypcyjny. W arkadzie prowadzącej do kaplicy znajduje się piękna, kuta krata, której szczególną uwagę skupia zwieńczenie. Liczne zawijasy wycięte z blachy, polichromowane liście, główki, ptaki, groteskowe sylwetki żołnierzy, a w środku postać patrona kaplicy ożywiają to arcydzieło. Nad kratą widnieje napis informujący, że w kaplicy znajdują się relikwie najświętszej Hostii i relikwie świętych: *Capella Sacrosanctae hostiae ANTE LVTHERVM Strigae Silesiorum consecratae VTI TESTIMONIVM Demonstrat et usque huc incorruptae conservatae S. Antonii de Padus et sanctarum reliquiarum.*

Dekoracja kaplicy jest stiukowa: w kopule i pendentywach festony owocowe, wiec roślinna i chrząstkowe kartusze, w których odnajdujemy nowszą polichromię, na zewnątrz podziały ścian są ramowe⁹⁴. W kopule również, podobnie jak w Padwie, widnieją wizerunki czterech ewangelistów: Marka, Łukasza, Jana i Mateusza, a w oddzielonych medalionach przedstawieni są święci franciszkańscy⁹⁵.

⁸⁷ KONIETZNY, *Die Antonius*, s. 124.

⁸⁸ STRECKE, *Oberglogau*, s. 10.

⁸⁹ KONIETZNY, *Die Antonius*, s. 125.

⁹⁰ *Tamże*.

⁹¹ *Tamże*.

⁹² CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 109.

⁹³ *Tamże*.

⁹⁴ *Tamże*, s. 118.

⁹⁵ MŁYNARSKA, *Sanktuarium*, s. 12.

Wnętrze kaplicy zdobi ołtarz wczesnobarokowy z XVII w., ujęty parami pilastrow, w których występują trzy poziomy nisz muszlowych⁹⁶. Między pilastrami znajdują się: po dwie analogiczne nisze; naddatki i elementy zdobnicze szczytu o motywach chrząstkowych, z główkami aniołków; zwieńczenie z przerwany przyczółkiem i dwoma posążkami aniołków adorujących kielich; mensa z bogato dekorowanym antepedium, w którym prostokątna wnęka mieszcząca relikwiarz skrzynkowy zamknięta jest od zewnątrz kratą, tabernakulum, a w ołtarzu widnieje obraz św. Antoniego z Dzieciątkiem⁹⁷.

Na ścianach bocznych można podziwiać dzieła artystów śląskiego baroku. Z lewej strony utytułowany jest obraz św. Józefa z Kupertynu, autorstwa Ignacego Rabba, oraz obraz św. Wincentego Ferreriusza, pędzla Franciszka Antoniego Sebastiniego⁹⁸, a z prawej — *Wizja św. Franciszka z Asyżu Józefa Luxa i Cudowne uzdrowienie dziecka przez franciszkanina*, przypisane do kręgu Sebastiniego.

Franciszek Euzebiusz von Oppersdorff oprócz kontynuowania polityki ojca starał się, podobnie jak on, utrzymywać na wysokim poziomie aktywność fundatorską. Podobnie jak ojciec, hrabia erygował w 1658 r. kaplicę poświęconą Matce Bożej. Ulokowana jest ona 2 km od Głogówka, a 500 m od dawnej wsi Głogowiec. Z kaplicą tą wiąże się pewna historia. W 1658 r. hrabiego Franciszka Euzebiusza von Oppersdorffa wraz z całą rodziną zaskoczyła w podróży nagła powódź⁹⁹. Uratowanie z tej opresji całej rodziny uznano za cud i spełnienie próśb skierowanych do Matki Boskiej Bardzkiej. Jak wotum hrabia postanowił wystawić kaplicę poświęconą Matce Bożej z Barda, której sanktuarium należało do najpopularniejszych miejsc pielgrzymkowych na Śląsku¹⁰⁰.

Pierwotna kapliczka nie zachowała się, a obecną wznosił w 1762 r. Henryk Ferdynand Oppersdorff. Kilka lat później polichromią ozdobił ją Franciszek Sebastini lub któryś z jego uczniów¹⁰¹. Sceny polichromii wiążą się z opisanym wyżej wypadkiem, oraz z trzęsieniem ziemi, które nawiedziło Barda. Sama kapliczka ma dość typowy kształt prostokąta, z zaokrąglonym zamknięciem i z falistym szczytem od frontu. Prawdziwą ozdobą wnętrza jest zachowana z czasów budowy rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem — barokowa kopia słynnej romańskiej figurki z Barda¹⁰².

W 1669 r. Franciszek Euzebiusz wznosił na głogóweckim rynku kolumnę maryjną. Wymurowano wtedy kolumnę koryncką o gładkim trzonie, posadowioną na wysokiej podmurówce i smukłym cokole, dźwigającą wizerunek Maryi z Dzieciątkiem

⁹⁶ GORZELIK, *Między*, s. 109.

⁹⁷ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 118.

⁹⁸ A. KOZIOL, *Wystawa Śląski Tiepolo. Szlak Malarstwa Barkowego im. Franza Antona Sebastiniego na Śląsku*, Głogówek 2012, s. 15–17.

⁹⁹ J. STRECKE, *Die Dritte Kapelle die Glöglichen*, FSJSO, s. 14.

¹⁰⁰ GORZELIK, *Między*, s. 113.

¹⁰¹ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 186–187.

¹⁰² *Tamże*.

kiem¹⁰³. Madonna do 1938 r. trzymała w prawej dłoni lilię, a obecnie — berło królewskie. Jej głowę do 1938 r. otaczał wieniec z gwiazd, a korpus promienista gloria, obecnie głowę otaczają już tylko promienie. Na jej lewej ręce spoczywa dzieciątko w aureoli.

Jak podaje kronika z wieży ratuszowej z 1683 r., kolumna została poświęcona przez ówczesnego dziekana Jerzego Karola Rottera von Löwenfelda 7 września 1669 r.¹⁰⁴ Dotychczasowi badacze historii Głogówka — za wyjątkiem Schnurpfeila — twierdzili, że głogówecka kolumna maryjna pochodzi z 1677 r., gdyż data ta widnieje na jej cokole. Jednak napis na cokole nie mówi nic o wykonaniu kolumny lub jej postawieniu. Brzmi on: *Maria mater gratiae, mater misericordiae, tu nos ab hoste protege et mortis hora suscipe. MDCLXXVII*¹⁰⁵, co w tłumaczeniu polskim znaczy: „Maryjo, matko łaski, matko miłosierdzia, chroń nas przed wrogiem i przyjmij nas w godzinie śmierci. 1677”. Jest to modlitwa z dołączonym rokiem 1677, który chyba oznacza czas jej wykucia, a nie rok postawienia kolumny¹⁰⁶.

Kolumny maryjne były religijną i polityczną manifestacją. Stawiano je jako wotum w różnych, trudnych sytuacjach życiowych m.in. za ocalenie życia, powrót do zdrowia, odwrót morowego powietrza¹⁰⁷. Do 1938 r. kolumna maryjna znajdowała się w północnej części rynku. Zarządzeniem burmistrza Głogówka w tymże roku została zdemontowana. W 1944 r. znalazła się w zakładzie kamieniarskim w Sobótce. Dopiero w 1960 r. dzięki staraniom grupy głogówczan z Józefem Matyskiem na czele, mogła wrócić do Głogówka. Od 1969 do 2003 r. kolumna stała obok kościoła klasztornego¹⁰⁸, jednak wielu mieszkańców Głogówka chciało widzieć ją na swoim historycznym miejscu. 30 października 2003 r. dokonano wmurowania kamienia węgielnego pod odrestaurowaną kolumnę maryjną, która staraniem władz Głogówka powróciła 31 października 2003 r. na swoje historyczne miejsce¹⁰⁹.

Oprócz obiektów architektonicznych, rodzina von Oppersdorffów fundowała wiele szat liturgicznych dla głogóweckich kościołów. W bogatej kolekcji 70 ornatów i kap, w skarbcu dawnej kolegiaty głogóweckiej można odnaleźć kilka szat liturgicznych z zachowanym herbem fundatora oraz jego małżonki¹¹⁰, choć trzeba przyznać, że zbiór ten został znacznie przetrzebiony podczas II wojny światowej.

---

¹⁰³ J. GORZELIK, *Katolicka axis mundi w dobie trydenckiej konfesjonalizacji. Kolumny maryjne na Górnym Śląsku do roku 1740*, RG, Głogówek 2009, nr 3, s. 121.

¹⁰⁴ J. PREISNER, *340-ta rocznica poświęcenia Kolumny Maryjnej*, „Życie Głogówka” (marzec 2009), s. 13; PREISNER, HAUPSTOCK, *Geschichte der Stadt Oberglogau*, t. II, s. 254.

¹⁰⁵ A. KOSIAN, *Führer durch das schöne Oberglogau. Der Sinn der Geschichte einer oberschlesischen Kleinstadt*, Oberglogau 1931, s. 166.

¹⁰⁶ PREISNER, *340-ta rocznica*, s. 13.

¹⁰⁷ KOSIAN, *Führer durch das schöne Oberglogau*, s. 166.

¹⁰⁸ MĘYNARSKA, *Sanktuarium*, s. 18.

¹⁰⁹ *Tamże*.

¹¹⁰ Ł. KNOSALA, K. ADAMUS, *Inwentarz parafii pw. św. Bartłomieja Apostoła w Głogówku. Ruchości kościoła parafialnego – kaplica Oppersdorffów – ornaty – dalmatyki – kapy*, Głogówek 2008.

Pierwszy ornat datowany jest na XVII w.¹¹¹, uszyty z tkaniny brokatowej. Został ufundowany przez Franciszka Euzebiusza von Oppersdorffa oraz jego małżonkę, Annę Zuzannę von Bess¹¹². Szata jest w kolorze jasnoróżowym, przetykana złotą nicią. Na ornacie widoczne są ornamenty geometryczno-roślinne. U dołu w tylniej części kolumna aplikowana jest wypukłym haftem, z tarczą herbową rodu von Oppersdorffów oraz tarczą herbową rodu von Bess¹¹³. Ornat obsyty jest złotą koronką, analogiczna, ale szersza zaczyna kolumnę na środku. Wymiary: 1,17 x 0,70 m.

Drugi ornat został wykonany z aksamitu. Datowany jest na XVII w., został również ufundowany przez Franciszka Euzebiusza von Oppersdorffa oraz jego małżonkę. Tkanina jest w kolorze jasnozielonym. Została uszkodzona w 1945 r.: brakuje przedniej części ornatu, zachowała się jedynie część tylnia tkaniny z kolumną aplikowaną wypukłym haftem, z tarczą herbową rodu von Oppersdorffów¹¹⁴ oraz tarczą herbową rodu von Bess. Ornat obsyty jest srebrną koronką, analogiczna koronka, ale szersza zaczyna kolumnę na środku. Wymiary: 1,0 x 0,70 m.

Trzeci ornat, według legendy, został uszyty z szat św. Jadwigi Śląskiej¹¹⁵. Tadeusz Chrzanowski datuje tkaninę na I poł. XVI w.¹¹⁶ Po rozpoznaniu herbów okazuje się, że fundatorem ornatu był Jerzy V Fryderyk von Oppersdorff wraz z małżonką, Barbarą Teresą von Waldstein. Zatem datę fundacji należy przesunąć na II poł. XVII w. lub nawet na początek XVIII w., ponieważ Jerzy V Fryderyk von Oppersdorff zawarł związek małżeński z Barbarą Teresą von Waldstein w 1692 r.¹¹⁷

Omawiana szata liturgiczna wykonana jest z aksamitu wytłaczanego, w kolorze zielonym — kolumna jest jaśniejsza. Ciemnozielone boki o motywie stylizowanych lilii burbońskich obrzeżone są srebrną koronką. U dołu na krańcach umieszczone w otokach aplikowane srebrem widnieją tarcze herbowe: po lewej stronie herb von Oppersdorffów, zaś po prawej herb von Waldstein¹¹⁸. Obecnie tkanina znajduje się w depozycje Muzeum Diecezjalnego w Opolu.

Trzy generacje Oppersdorffów przeobraziły głogóweckie dobra do tego stopnia, że miasto nazwano „górnos Śląskim Rzymem”. Liczne fundacje potwierdzają pionierską rolę, jaką panowie Głogówka odegrali w upowszechnianiu na Śląsku

¹¹¹ R. JURASZOWA, *Karta Zabytku z nr rejestru Ks. B. Op. 560/1-151/72*, w: Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu (dalej: AWUOZ).

¹¹² Fundacje ustalona przez autora pracy na podstawie porównania herbów na stroju liturgicznym z herbami w: R. SĘKOWSKI, *Herbarz szlachty śląskiej*, t. I, Katowice 2003; t. VI, Katowice 2008.

¹¹³ JURASZOWA, *Karta Zabytku z nr rejestru Ks. B. Op. 560/1-151/72*.

¹¹⁴ R. JURASZOWA, *Karta Zabytku z nr rejestru Ks. B. Op. 560/1-151/72 zał. nr 2*, AWUOZ.

¹¹⁵ CHRZANOWSKI, *Śląsk w zabytkach sztuki: Głogówek*, s. 95; źródłem tej informacji jest również kartka wszyta wewnątrz ornatu z notką, że szata została uszyta z sukni św. Jadwigi Śląskiej i została naprawiona przez krawca Dworskiego w 1828 r. *Dieses Messgewand ist von der hl. Hedwig und ist renoviert 1828 vor den Schneider Dworski ein sehr alt stück*.

¹¹⁶ *Tamże*.

¹¹⁷ W.H. GRAF VON OPPERSDORFF, *Stammtafel*, tab. VII.

¹¹⁸ R. JURASZOWA, *Karta Zabytku z nr rejestru Ks. B. Op. 560/1-151/72*, AWUOZ.

modelu trydenckiego katolicyzmu, noszącego znamię *Pietas Austriaca*¹¹⁹. Kontroformacja uczyniła ze sztuki ważny element propagandowej maszyny, w znacznym stopniu decydujący o jej skuteczności. Obiekty sakralne zawładnęły wzniesieniami, skrzyżowaniami dróg, publiczną przestrzenią ulic i placów, skąd nierzadko znajdowały drogę do serca, umysłu i wyobraźni epatowanego obrazem, oszołomionego siłą jego perswazji widza¹²⁰.

Słowa kluczowe: historia, architektura, sztuka, Śląsk, mecenat.

The Oppersdorff family patronage in the seventeenth century

Summary

The subject of the article is the Oppersdorff family patronage in Głogówek area in the seventeenth century. Jan from Eberstein, the knight, who came from Switzerland was the ancestor of the Silesian Oppersdorff family. The first seat of the Oppersdorff family was Gać and the next one — Głogówek. In 1562 Głogówek and twenty-four surrounding villages were leased by the baron Jan von Oppersdorff and since that time the catholic count's family started on a grand scale foundations according to a saying *cuius regio eius religio*. To such foundations belong: the Loreto Chapel (1629), the Replica of Lord's Sepulchre from Jerusalem (1644), The Eight O'clock Bell (1650) and a church on so called Gliniana Górka, the St. Anthony Chapel in the franciscan church, the Marian Column in the market square from 1669 and the chapel dedicated to the Virgin Mary of Bardo from 1658.

Apart from architectural projects, the family von Oppersdorff founded liturgical garments. In the treasury of the former collegiate church there are three liturgical garments with the founder and his wife's coats of arms.

Three generations of the Oppersdorffs raised Głogówek's values to such a level, that the town can be called "Upper Silesian Rome". Numerous foundations confirm the pioneering role and the importance of the Oppersdorff family activities in the spread of Tridential Catholicism in Silesia.

Key words: history, architecture, art, Silesia, patronage.

---

¹¹⁹ GORZELIK, *Katolicka axis*, s. 122.

¹²⁰ TENŻE, *Między*, s. 109.

